

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 22. oktobra 1862.

Predpisi, *)

kako naj ravnajo gosposke, zdravniki in pa župani o živinskih kugah.

Zavoljo velikih zgub, ktere hude živinske kuge ne samo posamnim soseskam, temuč celim deželam na premoženju prizadevajo, je treba, da se koj izprva, ko se take bolezni prikažejo, politične in zdravniške gosposke zdatno podvzajajo; tega je tem več treba, ker so take bolezni večidel nalezljive, in se toraj njih razširjenje večidel ustaviti in umejiti dá, ako gosposke le dosti zgodaj storé, česar je za to treba.

Nektere teh gosposkinih naredb so splošne in delajo se ali pri živinskih kugah ali pri večini tajistih; druge se delajo ali le pri posamnih, zlasti pri zlo nalezljivih boleznih, ali se pa preminjajo, kakor bolezen sama nanese.

Ravnanje pri spoznavanju in zdravljenju živinskih kug ostane, kar to reč zadeva, sploh enako; toraj so previdnosti in pravila zastran tega, kako se naznanila gledé pozvedovanja in raporti ter sklepne naznanila delajo, za vse živinske kuge v poglavitni reči enake.

Kako obvarovati, da se živinske kuge ne izcimijo.

Živina naj dobiva primeren živež.

Da se živinske kuge ne izcimijo in dalje ne razširijo, se najbolj gotovo obvaruje s tem, da dobiva živina primeren živež, da se ne zanemarja nikakor, tudi ne po videsu majhno zboljenje živine, in da se skrbno varuje, da živina bolezni kje drugod ne naleze. To se bo dalo s tem najbržeje doseči, da zdravniki, živinozdravniki in župani, kadar je priložnost, kmetovavce podučujejo; posluževali se bodo izdanega poduka, kako z živino sploh ravnati, da zdrava ostane **) itd., in skrbeli bodo po mogočnosti, da se ta poduk med kmetovavci razširi.

Čuvanje nad živinskimi sejmi.

Obvarovati, da se kužna bolezen po posamnih za tako boleznijo bolnih živinčetih v razne kraje ne zatrosi, in se iz tega prave kuge ne izcimijo, je treba na živinske sejme posebno pazljivost imeti, ker prihaja na-nje navadno živina iz vseh krajev in se odtod zopet na vse kraje odganja. Treba je tedaj, da, če je to mogoče, v tej reči podučen človek živino prav skrbno pregleda, ali je zdrava, preden se na sejm dopusti; pa tudi na sejmu je treba nanjo paziti. Ako je pa v tistem kraju kaka živinska kuga, se ne sme na sejm nobena živina pustiti, za katero ni gosposka tistega kraja pisma dala, v katerem je zapisano, kakošna je živina, ki se ima prodati, če bi se pa cela čeda prignala, pa koliko glav ima čeda; ob enem ima v tem pismu tudi povedano biti, da v krajih, iz katerih živina pride, med domačo živino nikakoršne kužne bolezni ni, in da je bila živina takrat zdrava, ko je od doma gnana bila. Če bi se primerilo, da bi se na poti na sejm kako živinče

že prodalo, mora to dotična kantonska gosposka na imenovanem pismu zapisati. Živina, ktera nima tacega pisma, kakor tudi čede, katerih število se ne ujema s številom v pismu postavljenim, veljá za sumljivo in ne sme se na sejm pustiti, preden je živinozdravnik ne pregleda in ne reče, da je zdrava.

Tudi je poskrbeti, da je kak v tej reči učen človek celi čas na sejmu.

Gledati je na ogledovanje živine in mesa.

Ker mesarji svojo klavno živino večidel iz vsakterih krajev skupujejo, mora gosposka vedno oestro na-nje paziti. Nikakor se ne sme pripustiti, da bi klavno živino v tisti hlev postavljali, v katerem imajo svojo domačo živino, še manj pa, da bi jo z živino svojega kraja vred na pašo gonili, ker bi se tako kužna bolezen, ktero ima eno ali drugo živinče, lahko dalje razširiti utegnila.

Ravno zavoljo tega je tudi povsod treba, na ogledovanje živine in mesa, kar je moč, skrbno paziti. Tu se dá dostikrat najbržeje kaka sumljiva bolezen spoznati, ker gospodarji navadno svojo bolj bolno živino mesarju dajajo, da jo zakolje. Večkrat se je že primerilo, da so spoznali govejo kugo v kakem kraju potem, ko so iz sile pobito živinče natanko pregledali in tako obvarovali, da ni več živine poginilo, ker so urno storili, kar za to dane postave velevalo.

Kantonske gosposke naj tedaj ostro na to pazijo, da se živina in meso dostojno ogleda, ravno tako naj se tudi politične gosposke od časa do časa prepričajo, ali se ogledni zapisniki po postavi pišejo, in po postavi naj delajo, kadar v tej reči kako napčnost najdejo.

Ako bi se prigodilo, da bi mesarji sirovo ali kakorkoli napravljeno meso živine, ktera ni bila po postavi ogledana, prodajali, je z njimi po §. 399 kazenske postave za hudodelstva, pregreške in prestopne ravnati.

Gledati je na pastirje, konjače in krčmarje.

Pastirju ali čedniku kakega kraja je prepovedano, bolno živino sploh, zlasti pa živino tujih krajev zdraviti, ker tako lahko zatrosi kal kužne bolezni v njemu izročeno čedo. Novo dokupljeno živino sme samo tedaj med čedo vzeti, če mu župan to privoli, in brž ko mu kako živinče zbolí, mora to gospodarju in pa županu naznaniti. Pastirja, kateri kako bolno živinče prikriva, je iz službe spustiti in po okoliščinah tudi zapreti. Ravno zavoljo tega je tudi konjaču zdravljenje ostro prepovedati, in, kolikor je moč, mu morajo živinski hlevi zaklenjeni biti.

Tuji voli, kateri se v gostivnicah v hleve devljejo, morajo biti od krčmarjeve živine odločeni in skrbno je na to paziti, da tuja in krčmarjeva živina ne pije in ne zoblje iz ene posode in je tudi eni hlapci ne opravljajo.

Gledati je na gonjo živine.

Kraji, skozi ktere se živina večkrat goni, obvarujejo svojo živino najbolj kužne bolezni, če gonjačem ne pusté, živino skozi kraj goniti, temuč jim pot za krajem, najbolj nekoliko bolj dalje od kraja in od pašnika nakažejo. Kjer

*) Po c. k. ministerskem razglasu.

**) Tudi v „Novicah“ natisnjena v listih 32—38.

to ni mogoče, morajo tisti čas, ko se tuja živina skozi žene, prebivavci svojo živino v hlevih zaperto imeti, dokler tuja živina ne odide in se nesnaga s cest skrbno ne spravi. Nesnaga ali gnoj se mora na vozu s konji preč peljati, na kakem kraju, kamor živina ne more, raztrositi ali pa zakopati; hlapec ali dekla, ki ima to delo, sme samo potem še le domačo živino opravljati, ko se skrbno osnaži.

Ako se primeri, da morajo take čede blizo tacega kraja prenočiti, se morajo za to take mesta izbrati, na ktere pozneje domača živina ne zahaja. Treba je skrbeti, da tuja živina ne pride do domače, kakor tudi da se gonjači in mešetarji s prebivavci tistega kraja nikakor ne pečajo. Posebno je na to paziti, da se nobeno živinče skrivaj od čede ne odpravi ali zavoljo bolehnosti skrivaj ne prodá. Zavoljo tega se morajo živinčeta, ktere zavoljo bolehnosti ali pa utrudjenja zadej ostanejo, najmanj skozi 10 dni odločene od vsake druge živine v skrbi imeti in rediti; če bi se ta čas znamenja kake kužne bolezni razodeti utegnile, se morajo take živinčeta koj pobiti, raztelesiti in po postavi zakopati.

Ostanki klaje, kateri kaki tuji čedi ostanejo, se ne smejo nikakor domači živini pokladati.

Paziti je treba na novo kupljeno živino in previdnost pri preseljevanju.

Noben gospodar ne sme živine, katero je v kakem tujem kraju kupil, koj v tisti hlev postaviti, v katerem ima svojo drugo živino, še manj jo sme na pašnik (gmajno) spustiti; v kako posebno šupo ali hlev jo mora postaviti in 10 dni na-njo paziti, da se prepriča, da je stanovitno zdrava. Še le potem in ko je prepričan, da je res zdrava, jo sme k svoji drugi živini djati.

Preseljevanje najemnikov (štantmanov) z njih živino iz enega kraja v drug kraj se sme samo proti temu dopustiti, da dajo dvema županoma bližnjih sosesk svojo živino natanko pregledati in obeh spričevalo (cajgnis) dobé, da je živina popolnoma zdrava; to spričevalo morajo potem kantonski gosposki pokazati, v ktere kantonu najeto posestvo leži. Najemnik, kateri tega ne stori, naj ne plača samo 60 goldinarjev kazni ali štrafenge, ampak tudi prisiliti se mora, škodo povrniti, ktera se je po kugi zgodila, katero je s preseljevanjem svoje živine zanesel.

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarske skušnje.

(Koliko krav je prav za enega junca?) Gosp. Verner iz Langelsheima pravi, naj se jih leto in dan juncu dá 60, gosp. Danenbaum trdi, da 80, in gosp. Arens celó 100 krav brez škode pripustí. Gospod Siemens trdi, da je preveč, kar je čez 80, sicer bi se mogel vsako leto drug junec omisliti. Ako se junec tudi na pašo spušča, je gorski za pleme, kakor ta, ki vedno v hlevu tiči.

(Kdor hoče od pese čvetérni pridelek imeti), naj jo seje že mesca grudna (decembra) in sicer na južni strani v vrtne gredice, ki so z okni obvarvane. Mesca sušca (marca) je pesa že palec debela in močna, da se dá zgodaj presaditi, in ker je po navadi za dva mesca naprej, zraste velika in debela, da nikoli take.

Za hišne potrebe kaj.

(Pripomoček zoper črva na prstu). Vzemi kosček voska za lešnik velicega, na pol manj pa smole, in en kosček neosoljenega sirovega masla (putra) za oreh debelega; to na žerjavici raztopi, in potem še primešaj dva beljaka. S tem mazilom oveži bolni prst, pa se vé, da ne vzameš vsega na enkrat.

Kako je s tarifo mesá po našem cesarstvu?

Kar je prišla 1. maja 1860 nova obrtniška postava in je mesarstvo in pekarija postavljena med proste obrtnije, je nehala po več mestih tista prejšna postava, po kateri je gosposka za vsak mesec tarifo mesa in kruha določevala; zdaj vsak, ki se ravná po dotičnih predpisih, sme mesariti in meso prodajati ali pa kruh peči, in vsi ti si sami stavijo tarifo, po kateri meso ali kruh prodajajo. Kdor bi ceno previsoko napel, ne bo nič prodal. To tedaj brani nepošteno podraževanje mesa ali kruha; pa tudi to ne gré dolgo, da bi prodajavci se pogovorili in ceno prenepeli, zakaj kmali se najde ta in uni, ki bi rad več prodal in se tedaj ne drži dogovora.

Najbolj pa skušnje kažejo, da ni meso dražje tam, kjer tarife ni. To nam pripoveduje časnik štajarske kmetijske družbe, ki ostro toži, da v Gradcu, kjer je še tarifa obstala, jedó najdražje mesó (po 28 kr. nov. dn.). Po vsem drugem Štajarskem ni nikjer več tarife za meso, tudi na Dunaji, v Pragi, Lvovu, Brnu, Lincu, Salzburgu, Inšpruku in Trstu je ni in vendar ne tožijo o večji dragini. *)

Kupčijsko.

Bombaž (pavola), njegova obrtnija in cena bombažastega blaga.

Spisal V. C. Zupan.

(Dalje.)

Potem, ko je čas Argwrightovega patenta pavolo presti v letu 1785 pretekkel, so jeli angležki obrtniki z bombažem na vse plati nove znajdbe delati in obrtnija je kipela na kviško od leta do leta više. Aromptonova predivna mašina, tako imenovana „Johanca predica“ (spinning Jenny) in Argwrightova, kakor tudi novo znajdene Cartwrightove statve so res tkavske mašine, s katerimi se je neizrečeno veliko bombaža podelalo, stkalo in v vrlo kupčijo spravilo. Toda obrtniki niso ostali pri omenjenih mašinah, od leta do leta so se nove znajdbe o preji in tkanji bombaža napravljale in zboljševale; zato se je bombaževo blago od leta do leta cenejše dobivalo.

Ker se je pa vedno po cenejšem pavolnatem blagu popraševalo, zato se je moglo bombaževe robe od leta do leta več napraviti, ktere se je tudi na vse kraje veliko veliko spečalo.

V letu 1817 pripoveduje gospod Kennedy, eden najslavniših praktičnih angležkih obrtnikov, ki so se s pavolnato obrtnijo pečali, v nekem sestavku, ki ga je manchesterškemu društvu natisnjenega predložil, da je na Angležkem vseh delavcov, ki se z izdelovanjem pavolnatega blaga pečajo, bilo 110.765, in do leta 1856 jih je narastlo do blizo 724.000 in ravno iz tega se lahko prevdari, kako naglo je bombaževa obrtnija na kviško vrela.

Pa ne samo na Angležkem, ampak tudi v drugih deželah se je jela pavolnata obrtnija vedno bolj razvijati. Ob ravno tem času se je na Francozkem z izdelovanjem bombaževe robe tudi že okoli 600.000 ljudi pečalo, pri predivnih mašinah pa kakih 90.000 delavcov porabilo. Na Avstrijskem se je v letu 1841 21.265 delavcov v bombažnih predivnicah potrebovalo, ki so imeli z 988.248 tkavskimi vretenci opraviti. Ob tem času se je na Angležkem, kakor v prvi obrtniški deželi vrtilo že 11 milijonov vretenc, s katerimi se je neizrečeno veliko bombaža popredlo.

Leta 1850 je imelo na Avstrijskem v mnogovrstnih predivnicah pri 1.441.254 vrtencih 29.153 delavcov v vsem

*) Tudi Ljubljancanji, ki se delamo radi take „liberalce“, da nam jih na svetu ni para, stojimo še v vrsti Gradčanov in ne vemo nič od svobodne obrtnije, ki jo mesarstvu in pekarijam podeljuje obrtniška postava od 1. maja 1860. Vred.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 29. oktobra 1862.

Predpisi,

kako naj ravnajo gosposke, zdravniki in pa župani o živinskih kugah.

(Dalje.)

Naznanovanje, da je živina zbolela.

Da se morejo živinske kuge koj v začetku, posebno pa take, ktere s časom nalezljive postanejo, prav spoznati, in da dalje ne sežejo, je vsak lastnik živine dolžan, tudi potem, če v tistem kraju ali v soseski ni živinske kuge, vselej koj županu naznaniti, kadar kaka živina za kako notranjo boleznijo zbolí. Ravno to dolžnost ima tudi čednik, če kako zboljšanje živine na paši zapazi, pa tudi živinozdravniki, ako se jim dozdeva, da bi bolezen kužna ali pa nalezljiva utegnila biti.

Koj ko v kakem hlevu ali v kakem kraju sploh dvoje ali troje živinčet v tednu zbolí, ima župan to politični gosposki brez odloga vediti dati, ta čas pa, če več živinčet zbolí, za to skrbeti, da se vsa živina enega gospodarja v poseben hlev spravi in posebej krmi.

Vsak, kdor zoper te predpise dela, bo po §§. 401 in 402 kazenske postave kaznovan.

Dokler komisija ne pride, ima župan vse zdravnike, ki so v njegovem okraju, poklicati, da razsodijo, za katero boleznijo je živina bolna, in storiti ima vse, kar je za zdravljenje in za obvarovanje zdravja ljudi in druge živine treba.

Ako bi župan ne mogel pripravnih zdravnikov najti, naj ukaže do tistega časa, da komisija pride, samo hleve zapreti, v katerih je bolna živina.

Kaj ima gosposka o živinskih boleznih storiti.

Ko je kantonska gosposka naznanjenje prejela, da je tu ali tam živinska kuga, ima dotičnega kantonskega zdravnika, ali kjer je živinozdravnik, tega, — če pa živinozdravnika ni, pa drugega pripravnega zdravnika ali živinozdravnika s političnim uradnikom v tisti kraj poslati, kjer je živinska kuga; ti se imajo nemudoma tje napotiti, kugo pozvediti in storiti, česar je treba za zdravljenje živine in za varnost zdravja ljudi in druge živine, in c. k. kantonski gosposki vse naznaniti, kar so zvedili in storili.

Kadar je sila, morajo kar soseske ali pa kantonske gosposke c. kr. deželnega živinozdravnika poklicati, kateri se ima potem gledé časa, kako dolgo ima v kraju kužne boleznosti ostati, in zastran njegove razmere do zdravnikov po odločbah svoje inštrukcije ravnati.

Od časa do časa je treba gledat priti.

Ako od kraja živinske kuge zdravnik ali živinozdravnik, kateri je bil za pozvedenje živinske kuge poslan, predelječ stanuje in zavoljo tega ali pa zavoljo manjše nevarnosti živinske boleznosti treba ni, da bi zdravniki sami živino zdravili, naj zdravnika ali živinozdravnika na mestu boleznosti ali pa v sosesko postavijo, da živino zdravi, in ga z besedo ali pa, če je treba tudi pismeno prav natanko podučé, kako

naj živino zdravi in za varnost zdravja ljudi in živine skrbi, oni sami pa naj vsacih osem dni, če je pa manj sila, pa vsacih 14 dni toliko časa pogledovat hodijo, dokler kuga ne mine, in po postavi naj vselej spišejo, kaj so najdlji.

Razdeljenje kužnega kraja v okraje.

Ako je živinska kuga kje bolj dalječ razširjena (kar se pri goveji kugi dostikrat zgodi), naj se vsak okužen kraj v manjše okraje razdeli, ktere je lahko mogoče pregledati; v vsakem okraju naj se postavi kantonski komisar, zdravnik ali živinozdravnik in žandarmerijski podoficir ali kak vojak kot komisija za okuženi kraj, kateri čujejo, da se vse natanko spolnuje, kar je za zatrenje živinske kuge in za varnost zdravja ljudi in živine treba. Ta komisija naj ima, če je mogoče, v sredi svojega okraja svoj sedež in odtod naj hodi v posamezne okužene kraje pogledovat. Da se bodo njene za zatrenje kuge potrebne naredbe natanko spolnovali, nima samo oblasti, kolikorkrat za potrebno spozná, vojakov za pomoč tirjati, ampak tudi proti temu, da zastran tega pozneje zapisnik ali protokol svoji predpostavljeni politični gosposki predložé, tiste, kateri so ali začetek kužne boleznosti v svoji hiši zamolčali ali pa danih ukazov niso natanko spolnovali, z zaporom ali pa z globami (ali kaznimi v dnarjih) pokoriti, in sicer z zaporom na tri dni, z globami pa do petdesetih goldinarjev.

Odgovornost za storjene naprave.

Zdravniki in živinozdravniki za zdravljenje živinske kuge odbrani so za primernost svojih naredb, pridani politični komisar in župani pa za to odgovorni, da se naredbe natanko spolnujejo. Zdravniki, kateri so za zlo razširjeno živinsko kugo postavljeni, se imajo, kadar so na obhodu, prepričati, ali so naprave okrajnih komisij primerne ali ne, in vse koj odpraviti, kar napčnega najdejo.

(Dalje prihodnjič.)

Natoroznanske reči.

Mnogovrstne mravlje v Afriki.

Tudi v Afriki so mravlje, ne samo pri nas; pa so drugačne in hujše kot naše. Posebno dosti jih je na zahodnem Afrikanskem, kjer so nekatere nevarne ljudem in živalim. Du Chaillu *) pravi, da jih je 10 plemen. Najnevarniše so tiste, ki jih imenujejo bašikuay ali nšunu, katerih se celó leopard boji. Te popotvajo najraje skozi lesove. Včasih so jih kar cele rajde, več ur dolge in precej široke. Ob vsaki rajdi gredó velike mravlje, kot častniki in poveljniki, da zmirom v redu vzdržujejo celo trumo. Kadar dojdejo na poti v take kraje, kjer se ne morejo ogniti solncu, katero jim sije nasproti, napravijo si cesto v zemljo in popotvajo dalje pod zemljo. Kadar so lačne, skupljajo se in v veliki dolgi in široki rajdi napa-

*) Francoz Du Chaillu je mnogo prehodil ekvatorialno Afriko in nam sporoča marsikaj zanimivega o zamorcih in tamošnjem živalstvu.
Pis.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 5. novembra 1862.

Velika vrednost jelše.

To vsakemu človeku znano drevó ima to lastnost, da poprej cvete kakor ozelení. Nahaja se pogostoma ob močilih in sicer močirnatih in vlažnih krajih, kjer razun vrb nobeno drugo drevo ne raste. Jelša raste in se tako naglo v omenjenih krajih ponaša, da donša v 15 letih že obilo drv za kurjavo in drugo hišno rabo. Zasadba jelše ne pride tako hitro v nevarnost, da bi jo živina objedala ali poškodovala, ker ima grenko perje in popje. Čudno je, da ima jelša, ktera v močvirji raste, rudeč les, una pa bel, ki na suhem stoji. Jelšini les, srednje trd, je precej žilast in vlečljiv in nekoliko lažji kakor brezov.

Jelša je razun tega, da obilo in vrlega lesa za kurjavo obrodi, tudi zato koristna, ker ga ni boljšega lesa za stavbe na vodi, namreč pri malnih, mostovih, jezih in enakih delih v močirnatih krajih, od jelševoga; ker ima v vodi in sicer v mokri zemlji to lastnost, da je od leta do leta trja, in da koli čez dolgo časa v vodi ali mokri zemlji celó tudi okamniyo. Za stavbo na suhem pa jelša ne veljá, ker jame, kakor hitro se posuši, kmali hirati in se krči tako, da čedalje kraja in tanja prihaja; zato gosposke v nekterih krajih vatte iz jelševine prepovedujejo, da se kupci pri meri blaga ne goljufajo. Jelšev les se rabi tudi za razno hišno pripravo, ker iz njega se izdelujejo niške, mentrge, loparji, kopita, coklje, opetice itd., ker se tako lahko ne raztrga in ne prekole. Mizarji in strugarji porabijo obilo jelševoga lesa za mnogovrstne izdelke; če se dobro oluži in s firnežem prevleče, je iz njega vsak izdelek prav čeden in ličen. Iz jelševe korenine se posebno čedne lesene pipe, tako imenovane ulmarce, režejo, ktere tobakarji veliko obrajtajo.

Gospodarske skušnje.

(Pirnico zatreti). Od tega škodljivega zeliša se v časniku za „Zgornjo Avstrijo“ to-le bere: Njiva, na kateri se je pirnica jako razširila in spešno hobotá, naj se, zlasti spomladi, plitvo preorje. Če jo pa globoko preorješ, se ti bodo preobrnene pirnične korenike zlo s prstjo zasule in začno na novo koj spešno rasti. Če se pa njiva plitvo preorje, in z oestro brano dobro prevleče, se pirnica na vrh zemlje spravi, kjer se, ako se njiva še enkrat prevleče, pri lepem vremenu posuši, ali se dá pa ovcam popasti, ktere po nji rade segajo, in še celó pirnične korenike za slast pohrustajo.

(Hrošči (kebri) so za gnoj velike vrednosti). Kakor uradni list kmetijskega društva na Saksonskem naznanja, je gosp. Lay v Logi pri Budišinu (Bautzen) skušnje z gnojem kebrovim delal; izid skušinj njegovih je bil pa ta-le: Na njivi, ktera se je pognojila z 20 vozmi hlevnega gnoja in s 7 dreždanskimi korci hroščev se je pridelalo 3000 funtov zrnja, ki je bilo 145 tolarjev in 25 nov. grošev vredno, od 20 voz hlevnega gnoja se je pridelalo le 2850 funtov zrnja, ki se je cenilo 138 tolarjev in 6 nov. grošev;

7 korcov hroščev je veljalo pa le 6 tolarjev in 19 novih grošev, potem takem pride na korec le 28,4 nov. grošev.

(Mjilo (žajfa) iz kostanja, s katerim se madeži iz obleke odpravijo). To mjilo se tako-le napravi: Zreli z drevesa pocepni kostanj se pobere, olupí in njegovo jedro dobro posuši, potem v kakem možnarji drobno stolče; s to kostanjevo moko se madeži na perilu namažejo in o perilu potem preidejo.

Predpisi,

kako naj ravnajo gosposke, zdravniki in pa župani o živinskih kugah.

(Dalje.)

Naznanila zastran kuge.

Ko se je natanko spoznalo, da je kaka naznanjena bolezen med živino kakega kraja res živinska kuga, morajo zdravniki, dokler kuga ne ugasne, natanjéne naznanila kantonski gosposki pošiljati, kantonska gosposka jih ima potem z lastnimi opombami brez odloga c. kr. dežel-nemu poglavarstvu predložiti.

K tem naznanilim se štejejo: pozvedbeni zapisnik, občasni raporti in sklepno naznanilo. Da se gosposka iz teh naznanil dosti podučiti more, kako se je bolezen začela, razširila in kakošna je bila, in da more potem o pravem času potrebne naprave narediti, in če je treba v dvomljivih in nevarnih primerljajih se z drugimi v tej reči učenimi možmi posvetovati, morajo naznanila, ki se imajo zastran kuge delati, v vseh rečeh prav narejene biti.

Pri spisovanju posamnih naznanil se je po teh-le pravilih ravnati.

Pozvedbeni zapisnik.

Pozvedbeni zapisnik je prvo pisano naznanilo, ki se ima zastran živinske kuge narediti, in v katerem mora vse biti, iz česar se more gledé na znamenja bolezní, na to, kar se je pri raztelesovanju živine zvedlo, na to, kako je bolezen pretekla, kako se je začela in razširila, za gotovo spoznati, kakošna je kuga. Veliko je na tem ležeče, da se skrbno spiše, ker se po pravem spoznanju bolezní, in potem, da se vzroki zvejo, iz katerih izvira, tudi to ravná, ktere naprave naj se zoper njo naredé in katerih zdravil je treba, da se zatré.

Delí pozvedbenega zapisnika.

Pozvedbini zapisnik, kteri se ima koj po storjeni pozvedbi narediti in politični gosposki predložiti, ima zapopasti:

1. Nadpis in pa izkaz v tabeli, koliko je živine bolne;
2. povedbo, kako je kuga ustala in kako se je razširila;
3. popis znamenj in pretéka bolezní;
4. kaj se je pri raztelésbi najdló;
5. razsojevanje in določba bolezní;

6. kaj se je storilo, da bi se kuga ne širila, in kaj, da bi se zadržala; zadnjič

7. kaj se je storilo za varnost zdravja ljudi in druge živine.

1. Nadpis.

V nadpisu se zapiše politični okraj (kanton), soseska in kraj, v katerem je kuga, dan, kterege se je kuga gosposki naznanila, in je bila gosposkina pozvedba, zadnjič ime kuge.

Koj potem se ima v tabeli po izgledu I. izkazati, koliko živine je bilo, preden se je kuga začela, potem, koliko živinčet je od tistega dne, ko se je bolezen prikazala, pa do dne pozvedbe zbolelo, ozdravelo, poginilo in pobitih bilo, po spolu in starosti posebej v dotičnih predelkih.

Ako se je pa bolezen v več krajih prikazala, se ima tudi takrat, kadar bi bila pozvedba tajiste enemu samemu zdravniku naročena, za vsaki kraj poseben pozvedbini zapisnik narediti in predložiti.

2. Vzroki bolezni in kako se je razširila.

Ko je bila tabela tako spisana, kakor je prav, se ima uvod začeti; v njem se popiše vse, kar je bilo takrat ali pa kmali potem pričujoče, ko se je bolezen začela, ako je to bistveno k temu pripomoglo, da se je kuga začela, širila in spoznati dala.

To vse zvé zdravnik nekaj iz lastnega presojevanja razmér, kakor iz lege okuženega kraja, iz kakosti hlevov, klaje in vode za pijačo, iz tega kako se živina glešta itd., nekaj pa iz tega, kar mu na njegove vprašanja župan, lastniki in njih posli, čedniki ali pastirji itd. povejo.

Tù sem se štejejo odgovori na sledeče vprašanja:

Kadaj se je pokazala prvič živinska kuga v tem kraju? Ali je na enkrat več živinčet ali le eno zbolelo? Koliko časa po prvem je zbolelo drugo živinče in druge živinčeta? ali so zbolele živinčeta, ki so eno zraven drugega stale, zaporedoma, ali se je pa bolezen na raznih krajih v hlevu pokazala? Ali se je kuga v več hlevih, ki so dalječ vsaksebi, ob enem času začela? Kakošno je bilo zdravje dotične živine pred kugo? Ali se more po pravici misliti, da je podnebje, letni čas, vreme, lega kraja in njegova okolica, klaja, voda za pijačo, hlev, stelja, paša, živež in postrežba, rabljenje živine tukaj bolezni krivo? Ali je bila taka ali nji podobna kuga že pred kadaj v tem kraju, ali je morda v tem kraju domá? Kakošno je zdravje živine v soseski? Ali je ondi kaj bolne živine in kakošnega plemena? Ali je bolezen, katero imajo v tem kraju, podobna tej, ktera se ima pozvediti? Ali se je pred ali pozneje začela, kakor tù? Ali je posebna zveza ali kupčija s temi kraji? Ali se pase živina tega kraja in una iz soseske skupaj? Ali gonijo skozi ta kraj ali skozi njegovo okolico tuje čede, in ali se je kdaj prigodilo, da je tuja živina zbolela? Ali je bil kratko, preden se je kuga začela, blizu tù kak žižinsk sejm in ali so od ondi domú prignane živinčeta najprve zbolele? Ali je kdo nove živine dokupil in ali je katero živinče te in une najprvo zbolelo, ki je v tajistem hlevu? Ali je samo eno pleme bolno ali pa tudi druge, in ali so bolezni si podobne ali enake? Kakošne znamenja bolezni so bile viditi pri onih, ki so najprve zbolele? Kako je pretekla njih bolezen in kako se je končala? Ali je bilo katero za kugo poginjenih ali pobitih živinčet ali več njih raztelesenih in kaj se je takrat zvedilo? Ali so se zoper sedanjo kugo že kake zdravila rabile in kakošne, ali je mar že gosposka kaj zoper njo storila in kaj? Kdo je to storil in s kakošnim uspehom? itd.

Če bi se pri teh pozvedbah pokazalo, da je kak lastnik živino, ktera mu je prva zbolela, zatajil, da je župan prepozno vediti dal, da je živinska kuga ustala, da se je bolna živina, njeno meso itd. prodajalo, ali da se je kateri v §§. 400 do 402 kazenske postave imenovanih splošnih

predpisov zastran kužnih bolezni prestopil, naj vzame komisija tistega, kateri je kriv, k posebnemu protokolu, kterege naj z pozvedbenim zapisnikom vred kantonski gosposki predloži. (Dal. prih.)

O „Slovenskem Pravniku“.

Iz Postojne. Jako nam je dopadlo, da smo prejeli željno pričakovano knjigo visokospoštovanega gosp. doktorja Razlaga „Slovenski Pravniki“. Čeravno so ljudje pri nas dosti bistroumni, in samouki marsikaj dobrega zapisati znajo, vendar se vé, da nam je učenega, skušenega vodnika silno treba, ki nam pomaga v raznih zadevah življenja s svetom in z izgledi, ter nas varuje škode. Hvala tedaj, velika hvala gospodu izdatelju! Da mu je ne dajemo samo mi, temuč velika množica Slovincov, pričuje pa število naročnikov.

Ker pa vemo, da gospod doktorju vstrežemo, ako mu odkritosrčno razodenemo svoje misli o rabi nekterih nenaavadnih in malo znanih besedi, posebno imen, naj povemo to in uno.

Vekoslav, Davorin, Božidar so nekakošni čudni svetniki, ki jih pratika nima, in katerih bi ne bilo dobro v pravnih pismih rabiti, zavolj djanskih nasledkov.

Znano je, da Slovenci ljubijo imena iz prve dōbe kršanstva, za množke posebno imena aposteljnov, ki se sicer tudi v našem „Pravniku“ nahajajo. Ostanimo raje pri častitljivi stari šegi. — „Župnik“ namesti farnešter, „župni ured“ namesti farni ured — se bode Slovencom težko kedaj priljubil. Bolje bi bilo, da bi se v pravnih delih sploh vsi držali dosedanje po slovenskih zakonikih vpeljane terminologije. Tudi „Pravnik“ je to večidel storil. Zakaj vendar piše „popečiteljstvo“ namesti ministerstvo, kakor rabijo Rusi, Čehi in Hrvatje? Prosti Slovenec bo pri tem mislil na kak pečat. „Dnarstvo“ pomeni samo dnarske stvari, „finance“ pa obsegajo več, tedaj recimo raje „finance“, „finančni“ itd. kakor vsi drugi narodi. Ne bo menda obveljala tudi beseda „kolek“, „kolkovati“ namesti „štempelj“, „štempljati“, posebno odkar imamo marke, ki ne opominjajo ravno na kolo. V slovenskih postavah se v novejših letih ta beseda več ne nahaja. Tudi besed „kant“ ali „konkurs“ „notar“, „advokat“ itd. bi se ne bilo ravno tako bati, ker so to tehnični izreki, kateri ne škodovajo veljavi slovenščine nič. *) Da sploh rečemo, — purizirajmo le z mero! Namesti „prejemnica“ (ki prav za prav pomeni žensko, ki prejeme), bi bilo bolje vzeti hrvaško besedo „primka“; ravno tako za nemško „Gebühr“ namesti „davščina“ (kar je „Abgabe“ sploh), hrvaško „pristojbina“. Veliki slovár naš svetuje med popravki besedo „uredoven“ namesti „ureden“ ali „uredski“. Namesti „pribiti izrok ali edikt na sodnijo“ (kar je „Gericht“), bo bolje pribiti na „sodilnico“. Nekteri izgledki v „Pravniku“ se nam zdijo predolgi, posebno tisti, v katerih se predmet večkrat — kakor mislimo po nepotrebnim — ponavlja; na pr. v prošnji za intabulacijo dolžnega pisma ni treba prepisati vsega pisma, ravno tako ne v odstopnem pismu (cesii), v prošnji za prepis v zemeljskih (ali gruntnih) bukvah in v drugih enacih prošnjah menda ni treba sodnika opominjati, kam in komu ima pošiljati prvopis, nadpise in priloge. Omeniti moramo posebno dva pogrška za Slovence na Krajnskem. Za Krajnsko (kakor tudi za Belaški okrog) ne veljá lestvica razglašena po ces. patentu 20. februarja 1811 (stran 42 „Pravnika“), temuč lestvica, ki jo je ustanovil maršal Marmont z ukazom 6. marca 1810, in ki je poterjena po sklepu c. kr. dvorne kancelije 6. junija 1816 stran 1252

*) „Intabulirati“, „intabulacija“ je bolje kakor „vknjižiti“, „vknjižba“, „prenotirati“ in „prenotacija“ je bolje kakor „predznamenovati“ ali „predznamenba“, ker te besedi imate že staro pomembo vsakemu znano. Pis.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 12. novembra 1862.

Naprej s kmetijskim gospodarstvom!

Iz poljskih pridig Horskovih.

Da se povzdigne kmetijstvo na višo stopnjo, je pred vsem treba štirih reči, in te so: pripravno delo, dostojno gnojenje, umno vrstenje poljskih sadežev in pa dnarna pripomoč.

Pri poljskem delu je treba najbolj na to paziti, da se o pravi dōbi opravi, oranje in posetev o pravem času dovrši. Zato naj bi se tudi premožniši gospodar ne sramoval, da tudi krave pripreže, ako je dela veliko. Ta pripraga ni draga in mu zná veliko koristiti, ker krave so v pregi bolj žive kakor voliči, in pritožbe skrbnih gospodinj, ki pravijo, da imajo krave, če se vpregajo, manj mleka, se bodo potolažile po drugem dobičku, posebno, če se vpreženim kravam ob času težjega dela tudi bolja klaja poklada.

Velik dobiček za polje je, ako se njive globoko orjejo; pod zgornjo skorjo zemlje je lega rodovitne prsti, ktera ima veliko tečnih prvin za rast mnogovrstnih zeliš in rastlin v sebi, in ta prst ne pride pri plitvi brazdi h koristi tako kakor pri globoki, se vé da pametno globoki. Globoka brazda na njivi ravno toliko zdá, kakor da bi bila na pol pognojena, in pripomore, da se žitne koreninice globokeje po zemlji razprostirajo; to pa jih varuje, da žita preobila mokrota ne omami in huda suša brzo ne popali. Pri oranji naj bi kmetovavci posnemali vrtnarje, in naj bi svoje njive saj tako globoko orali, kakor vrtnarji svoje grede prekopujejo.

Dalje je velik dobiček za polje, da gospodar njivo ob takem času preorje in tako obdela, da na njivi preveč kep ne napravi, kar setvi jako škoduje; tudi je skrbeti, da kadar se njiva vlačí, vprežena živina zemlje prehudo ne pomandra in potlačí; zato je dobro, da se posamno živinče pred brano vprega.

Pri setvi se mora na to paziti, da se seme enakomerno poseje in da ne pride pregloboko pod zemljo. Če je žito pregosto, dobí tanke in šibke bili, slabo in na pol gluho in prazno klasovje. Zato so za enomerno sejanje sejavne mašine najgorše, s kterimi se seme najlepše poseje, tudi kadar je vreme vetrovno.

Da se kmetijstvo na višo stopnjo povzdigne, je treba kolobariti, to je, ne več let zaporedoma ravno tisti sad na isti njivi pridelovati, ampak premenovati setev. Po skušnjah je gotovo in tudi po vednostih popolnoma spričano, da vsaka rastlina vleče iz zemlje druge redivne prvine. Rastlinstvo ima skor ravno take lastnosti, kakor živali, ki vsaka po svoji posebni hrani ali živežu sega. Poljske rastline se v tej razmeri v dva kampa delé, to je, ene so take, ki po malem perja obrodé, in živež le iz zemlje vlečejo, in druge so take, ki veliko in širokega perja obrodijo in živež najbolj po perji iz zraka dobivajo. Kolobarjenje ali premenjevavno gospodarstvo le v tem obstojí, da se drugo leto po strnjeni žetvi korenstvo kakor repa, kavra, krompir itd. sadi ali pa detelja seje, in po tej spremembi bo gospodar na svojem polgruntu ravno

toliko žita ali družih pridelkov pridelal, kakor poprej, dokler ni kolobaril, na celem grantu. Kar tedaj na drugi polovici svojega grunta pridelal, to je njegov čisti dobiček. (Konec prihodnjič.)

Predpisi,

kako naj ravnajo gosposke, zdravniki in pa župani o živinskih kugah.

(Dalje.)

3. Popis bolezni žive živine. Zapis števila živinčet.

Kadar se znamenja bolezni popisujejo, je treba prevdariti: Koliko živinčet, kterelega plemena, ktere starosti, kterelega spōla je tačas bolnih, pri kolikih gospodarjih so? Ktere znamenja se razodevajo pri natančnem preiskovanju zbolelih živinčet, tako pri tistih, ki so še le na prvi stopnji bolezni, kakor tudi pri tacih, pri kterih je bolezen že popolnoma izcimljena ali se njeni konec tako napoveduje? Ako je število bolnih živinčet veliko in bolezen nima enacega preteka, se imajo živinčeta, ktere imajo eno bolezen, skup ozdravljovati, in bistveni prigodki raznokterih oblik posebej zapisovati.

Da zdravnik zvé, kako je živina zbolela, mora hleve obiskovati, ktere mu župan kot okužene skaže. Ker je pa mogoče, da še posamne bolne živinčeta zatajé, in bi zavoljo tega nalezljive bolezni se zatrositi utegnile, se mora tudi živina tistega kraja preiskati, od ktere pravijo, da je zdrava, in to se prav lahko takrat storí, kadar se število živinčet pozveduje.

Število živinčet se mora vselej z vso ojstrostjo pozvedovati, zavoljo tega, da se natanko zvé, kako dalječ je kuga razširjena, kakor tudi, kako je bolezen nastala, nekaj pa, da se zvé, kako se spolnuje to, kar se je zoper kugo naredilo, in da se, dokler kuga trpi, nič živine ne dokupuje in nič ne odprodaja, ker se bo, preden se okliče, da je kuga minila, večkrat živina preštevala in zvedilo, da kakega živinčeta manjka.

Pri nalezljivih boleznih je pa pri preštevanju živine previdnosti treba, da se po preiskovanju živine kuga sama dalje ne zatrosi.

Ako se tedaj že pri pozvedovanju vzrokov bolezni pokaže, da je tū ali tam nalezljiva kuga, bo najbolje, da se, preden se začnejo živinčeta preiskovati, od kterih pravijo, da so bolne, in preden se gré v okužene hleve, živinčeta v tistih hlevih začnejo preštovati, kteri še, kolikor se dá dozdevati, niso okuženi. Tudi takrat naj se ne hodi, kolikor je to mogoče, v hleve, in živino naj raji na dvorišče izženejo in ondi nekoliko od dalječ preiskujejo ali ogledujejo. Če bi med njo kako za nalezljivo kugo bolno živinče biti utegnulo, se sme živina še le potem dalje preiskovati, ko so se preiskovavci skrbno osnažili, in, če je treba, tudi preoblekli.

Najprvo naj se preiskujejo živinčeta, od kterih se zdi, da so zdrave, potem tiste, od kterih se misli, da so okužene, in še le nazadnje une, ktere so kot res bolne razglašene bile.

Ako bi pa treba bilo, za to, da se natanko zvé, kakošna je bolezen, bolne živinčeta preiskovati in truplo razparati, in se je pri tem zvedilo, da je bolezen kužna, ne smejo tisti, kateri so pri tem opraviti imeli, tisti dan več se s preštevanjem živine pečati, in odložé naj to ali za prihodnji dan, naj se ta čas osnažijo, naj obleko preve-trajo, in če je treba, se preoblečejo, ali pa naj se to opravi-lo kakemu drugemu zdravniku ali živinozdravniku izročí, ki morda v tistem kraju stanuje, pa pridati se mu mora kak zaupni mož soseske, toda trdno mora skazano biti, da je njegova živina zdrava.

Pri tem se morajo živinčeta tistega plemena, ktere so v vsakem hlevu, in med kterimi je ravno kuga, po spolu, starosti, rodu, barvi in številu popisati in zapisati.

4. Popis razparanega trupla.

Da se natanko zvé, kakošna bolezen je imelo živinče, je po postavi treba, njegovo truplo razparati in ogledati; dostokrat pa se tudi to ne sme opustiti, kadar se že iz sa-mega opazovanja znamenj bolezní na živem živinčetu nje-gova bolezen ne dá natanko določiti.

Ako o času pozvedovanja bolezní ni nobenega ži-vinskega trupla, naj se katero živinče, pri kterem je bolezen že bolj izcimljena, in je za njegovo ozdravljenje malo upanja, pobije in razpara. Kdaj se povrne za go-vedo, katero je bilo zavoljo ustanovljenja kuge pobito, pla-čilo iz državne (cesarske) kase, pové §. 51. O nalezljivih boleznih se truplo ne smé v okuženem hlevu ali dvorišču razparati; to se mora pri konjaču, če je blizo okuženega kraja, sicer pa na kakem blizo tistega kraja ležečem, za to odločenem mestu zgoditi, kamor se imajo tudi trupla cerknjenih živinčet zakopavati. Na to mesto se imajo trupla, in sicer, če je kuga med govejo živino, samo s konji prevaževati; bolne živinčeta, ktere se imajo še le pobiti, če morejo še hoditi, pa tje gnati in pobiti, toda tū je vselej previdnosti treba, da se po stranskih potih, na ktere živina sicer ne zahaja, gonijo, in da se te poti, če je kaj blata, krvi itd. od trupel ali bolnih živinčet na-nje prišlo, skrbno osnažijo.

Razparanje trupel naj se z vso previdnostjo in na-tančnostjo opravlja, ker skrbno pretresovanje vseh znamenj, ktere se najdejo, največ pripomore, da se spozná, kakošna je bolezen, katero živina ravno ima.

Da se pa vsak zvedeni mož pri gledovanju tega, kar se je po razparanju trupla zapisalo, prepričati more, ali se more iz tega, kar je zapisano, reči, da je bila bolezen res taka, kakor je zapisano, se imajo zdravniki pri popisovanju trupla ne samo splošnih imen, ktere bolezen in njeni pretek nanese, na pr. pljuča so prisajene, nagnjite, čeva so od-znotraj nahodne, ali nahod se je preselil itd. posluževati, temuč oni imajo natanko popisati znamenja, po kterih se more reči, da je bolezen tako pretekla.

Ako se več trupel razpara, naj se, ako se pri nekterih ne najde kaj drugače, za vse skup en pozvedben zapisnik naredi, in postavi naj se va-nj samo to posebej, kar se pri posamnih živinčetih najde. (Dal. prih.)

Ogled po domačii.

Omika in narodnost Pivčanov.

Znano je vsem Slovencom in tudi vsem tistim, ki nam protivne časnike prebirajo, da v vipavski in bistriški dolini narodnost kaj veselo se razcveta. Iz Cerknice se beró dopisi, ki pričajo, da tudi tam slovenska reč lepo se razvija.

Le iz Pivke se ne čuje skor nič razun kake jeremi-jade o materijalni revščini ali popisov jamskih veselíc. Kar se je še od tam o narodnosti bralo, ali bile so le učene preiskave ali pa žalostni dokazi, da narodnost na Pivki sladko spava. Čudna se mora zdeti ta prikazen vsakemu,

komur je znana lega Pivke. Pivčani živé v sredi med Vi-pavci, Bistričani in Cerkníci, so ž njimi v vedni dotiki, rastlika ravno tistega naroda in — vendar v narodni za-vesti tako dalječ za njimi. Večkrat me je naša narodna zaspanost v zadrge zaplela, da nisem vedil radovednim in šaljivim zabavljicam ničesa odgovoriti. Da v pivški krvi narodna klica tako zdrava živí kot v sosedni, da ravno tako veselo zelení, se razcveta in bogati sad rodí, če jo le obsije budivni žar milejše osode, kakor je ona pripro-stega ljudstva, pričajo nam vsi Pivčani, kateri so kaj več se izučili kot postojnske „klase“, ali se sicer dalje po svetu ozrli, ker vsi ti so narodni, kakor po enaki poti k zavesti prišli sosedje. Da tedaj priprosto ljudstvo na Pivki se ni še zbudilo, je treba uzrokov kje drugod iskati, kot v nje-govi naravni zmožnosti.

Zgodovina in zdajnost nam pričate, da navadno vsak narod najbolj ponosno svoj narodni značaj kaže in je zraven tudi materialno najsrečnejši, kadar do najviše stopnje duševne omike dospé, se vé da v enaki razmeri z drugimi pogoji, od kterih je materialnost odvisna. Nasproti pa spet materialna moč in sreča pada, kadar začne narodna zavest pojemati in duševna moč umirati; kar se zgodi ali po se-bičnosti posamnih udov naroda, ali pa po stiski od drugega naroda ali pa po tiranstvu samega naroda čez druge, ktere si je služne storil. Nikdar bi pa ne rekel: narod mora pa-dati, ko je dospel do najviše stopnje duševne omike in njegove naravne moči so povžite, zakaj v tem se narod ne more primerjati s človekom osebnim, kateri duševno telesno raste, dospe do vrha svoje moči, potem pojemlje in umrje, dasiravno zgodovina narodov v tako primeru kaj lahko za-peljuje. Človek je del nature. Drevo tudi raste, dospé do vrha, trohne in strohne; pa gojzd zato sam ob sebi nikdar ne zgine, mar je od leta do leta vedno mogočnejši. Ravno tako je z materialno močjó naroda, dasiravno se sém ter tje nasprotno trdi.

Národna zavest, narodova duševna omika in njegova materialna sreča so si sestre, ktere si roke podajajo v roj-stvu, v rasti, pa tudi skupaj umrejo. Materialne sreče nima národ, kateri nima duševne izobrazenosti, in te si še misliti ne moremo razun na národni podlagi. Lahko bi naštel iz-gledov; pa ker vé, da je velika večina bravcov mojih tega prepričana in pozná zgodovino in zdajnost, le še to omenim, da se ni treba bati, da bi se ljudstvo z dosego materialne moči in večje omike na národni podlagi moralno popačilo. Kar od vsacega naroda, veljá tudi od Pivčanov, da bogatejši bodo, kadar bodo duševno omikani, in duševno omikati se morajo le na národni podlagi.

Da bodo Pivčani stopili v vrsto sosedov in slovenskemu narodu čast delali, jih je tedaj treba po národni poti peljati k omiki duševni in materialni moči. V slovenski besedi jim je treba povedati, kdo da so, čemu živé na svetu in ktere so prave sredstva, po kterih se doseže časna in večna sreča. Preden se pa to pozitivno delo prične, je treba od-vrniti vse, kar bi uspeh njegov overalo. In tū sém spada sosebno, ali raje bi rekel, edino le sebičnost posamnih udov med njimi živečih. Ti so pa trojni sebičneži.

Prvi si nabirajo zaklade za edino svojo osebo ali dru-žino v škodo celega ljudstva, ker po mnogih, včasi po nemarnosti, največkrat po nevednosti, velikokrat po neza-dolženi osodi uzročnih silah stiskane s posojili in nečlo-veškimi obresti tako dolgo molzejo, da si primolzejo ne le vse mleko, ampak celo kravo v svojo golído. (Kdor si med ljudstvom pošteno in vestno zaklade nabira, ne tlači ljud-stva, marveč ga povzdiguje.) Drugi so v svojo vsevednost tako zaljubljeni, da jim na svetu nič ne velja kot edino to, česar so se pred rojstnim pragom prepričali. Ti imajo sicer dober namen, ali ker le sebe občudujejo, mesto da bi ljudstvo, njegov značaj in zmožnost kraja pretuhtali in pametno učili, le overajo napredek. Tretji so pa tisti, kateri zatajujejo narod svoj in bi radi z edino zveličavno

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 26. novembra 1862.

Iz zbera gospodarske družbe v Ljubljani 19. novembra.

Letošnji letni zbor gospodarske družbe je bil imeniten na več strani. Ne le, da se je zbralo mnogo častitih družbenikov iz Ljubljane in več krajev dežele naše, ampak počastili so zbor s svojo nazočnostjo tudi Njih ekscelencija c. k. deželni poglavar gospod baron Schloissnig, kot protektor družbe, in zraven vseh avstrijskih gospodarskih družb, ki so po stari prijaznosti imenovale svoje namestnike, je slavna hrvaško-slavonska gospodarska družba nam še osebno in sicer prvokrat poslala tri prečastite gospode zastopnike, ki so povelicali zbor letošnji in katerim je govornik bil slavnoznani gosp. Franjo Žužel, župnik na Reki pri Križevcu.

Ali ne samo po osebah je letošnji zbor bil velečasten, temuč tudi potem, kar se je v zboru vidilo, zvedilo in sklenilo, je bil zanimiv na mnogo strani.

Ker bojo „Novice“ na drobno popisale obravnave današnjega zbora, povemo danes le ob kratkem to-le:

Prvokrat so naši udje imeli priliko slišati prečastitega našega deželnega poglavarja. Z veseljem je vsak brž spoznal, da njegovo srce navdaja prava skrb za blagor naše dežele, in da res želi biti družbi iskren podpornik. Ker je bilo pri tem zboru več pomenkov v domačem jeziku in se je deželni poglavar spustil z besedo tudi v take predloge, je bilo to vsem očiten dokaz, da dobro razume slovenski jezik, kar sicer že zdavnej vejo vsi tisti, kateri „Novice“ iz njih prvega začetka berejo in so že v prvem imeniku naročnikov (leta 1843) ime Njih eksc. našli, ki so takrat bili svetovavec c. k. deželnega poglavarstva v Ljubljani.

Zvedili smo iz predlogov današnjih, ki so jih družbi poslali podružnice po številkah dokazano resnico, kako veselo napreduje sviloreja (židoreja) na Krajskem, zlasti na Dolenskem in Notrajskem po prizadevanju mnogih, za ta gospodarski oddelek vnetih mož, in iz dopisa domoljubnega g. Vikt. Langer-ja Podgorskega grajšaka v Pogančah je zbor na drobno zvedil velike zasluge, ki jih za povzdigo sviloreje na Kranjskem še posebno ima nevtrudljivi gospod grof Barbo v Rakovniku in si je s tem očitno zahvalo gospodarske družbe zaslužil, kar je zbor tudi enoglasno priznal.

Za dnarno podporo malih kmetij zelo važen nasvèt je bil gospod Gutmanov predlog: naj se — nekako enako po izgledu toliko dobrotnega ljubljanskega društva za dnarno podporo malih obrtnikov in rokodelcev — napravi tudi za nepremožne kmete dnarna posojilnica.

Tudi čbelarstva ni letošnji zbor pozabil in sklenil, naj se družbi po 38 čbelarjih iz vodiške in smledniške fare poslana prošnja z živim priporočilom izroči deželnemu zboru.

Zbor je, zraven pohvalnih pisem, mnozim posebno pridnim sadjo- in svilorejcom, še 5 srebernih svetinj podeliti sklenil.

Tudi izložba nekterih pridelkov, izdelkov in mašin je bila zanimiva; gosp. Terpinčovo izvrstno lepo svilo, gosp. Maličevo peso, gosp. Schmidove jabelka, gosp. Schäfferovo grojzdno strugo, gosp. Feuserjev model prenesljivih mo-

stičev je vsak rad ogledoval, kakor tudi njegov sir pohvalil. Gospodje poslanci iz Hrvaškega so pazljivo ogledovali na ogled postavljene reči in prav zadovoljni bili s tem, kar so vidili.

S posebnim veseljem je bilo sprejeto naznanilo prečastitega našega predsednika gospoda Terpinca, da je naročil iz Bukurešta jajčic svilnih črvičev, ki jih vès svet sedaj hvali za najbolj zdrave in lepe, in da ga je volja, nekoliko tega semena tudi družim svilorejcom podeliti in tako tudi po tej poti pomagati naši deželi, da se reši bolezní sviloprejk, ki lani tudi nam ni prizanesla.

Predpisi,

kako naj ravnajo gosposke, zdravniki in pa župani o živinskih kugah.

(Dalje.)

5. Presojevanje in določevanje kuge.

Ko se je vse to zbralo in naštelo, se začne v pozvedbenem zapisniku kuga in bolezen določevati. Iz pravega spoznanja vsega, kar pripomore k spoznanju vzrokov bolezní in bolezní same, se bo namreč posnelo, ali je bila bolezen v več krajih ob enem nalezljiva kuga, ali kužna v posamnih krajih navadna bolezen ali pa prava kuga, to je, taka kuga, ktera se pri nas ne izcimi sama po sebi, ampak se iz unanjih krajev zatrosi, pa se potem pri domači živini po kužnosti, ktera od bolnih živinčet izhaja, dalje razširja. Po znamenjih bolezní, ktere so se na živi živini spoznale, iz tega, kar se pri razparanih truplih najde, se dá bolezní ime, ktero se ji dati more. Ob enem se zapiše tudi, kako je bolezen huda, ali je bila manj ali bolj hudobna, potem ali počasi ali hitro pretekla.

6. Kaj je za obvarovanje in zdravljenje bolezní treba.

Potem se zapiše v pozvedbeni zapisnik to, kar so zdravniki storili, da se bolezen obvarje in zdravi. Skušeni zdravnik se bo ravnal po spoznanju bolezní, po okolišinah, po lastni skušnji in razumnosti. Kar se tiče obvarovavnega ravnanja, je treba povedati, kaj je bilo zlasti storjeno, da bi se vzroki, iz kterih bolezen izvira, odpravili, ali je bilo mogoče skrbeti za zdravo klajo in pijačo, za popravljanje hlevov, ki so zdravju škodljivi, morda z živino preveč natlačeni itd.

Ljudski poduk zastran umnega ravnanja z živino v okuženem kraju večkrat oklicati, se ne sme nikoli opušati, in v naznanilu se mora očitno povedati, ali se je to zgodilo ali ne.

Kar se tiče zdravljenja, se morajo ne samo posamne, za bolno živino res zapisane zdravila, iz česa so zdravila in kako jih dajati, ampak tudi, za ktere bolezní so se zapisale, kratko, pa vendar natanko zapisati. Ako bi se pokazalo, da je treba več bolnih živinčet drugač zdraviti, se mora to ravno tako v naznanilu povedati, kakor se ima to pri znamenjih bolezní in pri pozvedbi po razparanju zgoditi.

O začetku nalezljivih kug, ktere ne nastajajo iz pokrajnih ali dalje razširjenih škodljivost, temuč samo iz nalezljivosti, ne pomaga zdravljenje bolne živine nič drugzega, kakor da se bolezen še bolj in bolj razširja, in takrat je treba pač dobro prevdariti, ali bi ne bilo zavoljo tega, da se kuga bržeje zatara, bolje, očitno bolne in take živinčeta, od katerih se misli, da so okužene, in vse, kar od njih pride, urno pokončati. Tako ravnanje se zlasti pri goveji kugi kaj koristno skazuje.

Kar zadeva zdravila, naj se posebno take dajejo, ktere v primeri k vrednosti živine niso predrage. Zdravila iz tujih dežel in drage naj se ne dajejo, če jih ni zlo zlo treba; nikakor pa se ne smejo take zdravila dajati, ktere kakor na pr. kina, rabarbara, sladka skorja (ali cimeti) itd. za nič drugzega niso, kakor da se kmetovavec oplasi, jih kupiti, ali pa da se državni kasi škoda dela, ker so predrage.

Kadar je treba prostih in brez umetnosti sestavljenih zdravil, kakor tudi kadar je treba jih več vkup zmešati, naj se zapiše vsako posebej in ne zmešano, kolikor je treba, pa vsako s svojim imenom. Kupujejo se v lekarnici ali apoteki, ktera jih po taksi za živinozdravila zarajtuje, ali v kaki štacuni.

Zeliša in zelišni deli pa, ki se dajo blizo in brez velicega truda in denarja nabrati, naj se raje naberajo. Zdravnik, kteri bolno živino ozdravljuje, naj lastnike živine ali tiste, kteri ji strežejo, natanko in umljivo podučí, kako se zdravila prav sestavljajo in napravljajo, potem kako se dajejo in kako se še drugače pomaga, če je treba. Kadar je živinska kuga v kakem kraju bolj razširjena, bo tudi treba, več pripravnih ljudi podučiti, da bodo pri takih opravkih pomagali; župan naj jih za to izbere. Zdravniki ali živinozdravniki, kteri v tistem kraju stanujejo, se utegnejo za to dobro porabiti. (Dal. prih.)

O tisočletnici sv. Cirila in Metoda.

Spisal Davorin Terstenjak

Osem in dvajsetega novembra bode pet let, kar sem v „Novicah“ razglasil svoj članek: „Ali tudi Slovenci imajo obhajati tisočletni spomin apostoljske delavnosti sv. Cirila in Metoda?“ Članek ta je bil prestavljen v česki, hrvatski in ruski jezik in natisnjen v časnikih teh jezikov. Toraj dosti zgodaj so bili opomnjeni Slovenci, naj se pripravljajo dostojno obhajati tisočletnico Cirilo-Methodovo.

V onem članku sem dokazal, da je precej velika stran slovenskega Štajerja neposredno spadala pod cerkveno oblast višega škofa Metoda, in sicer: Pribinova in Kocelova kneževina. Naj tukaj sledí kratek posnetek.

Pribina je bil izprvega glavar v nitranskem okrožji, iz ktere ga je knez Mojmar (Mogimar, Mogimir) pretiral, zakaj? — ni znano.

Pribina je najprvle pobegnil k mejnemu grofu nemškega kralja Ludovika Ratbodu*), kteri je Pribina Ludoviku priporočil. Leta 836 se je Pribina dal krstiti. Vendar nemirni mož tudi ni z Ratbodom dolgo v prijaznosti ostal, in podal se je po razprtii z nemškim mejnim grofom s svojim sinom Kocelom vred k Bolgarom, potem k vojvodu Ratimaru, in ko so leta 838 Bavarci pobojevali Ratimara, je Pribina pobegnil k grofu Salachu.

Salacho je bil predstojnik savske strani „marchiae

juxta Souvam“ in je po starih letopiscih stanoval „in arce Richenburg“ — današnjem Reichenburgu kraj Save (glej Boczek „Codex diplom.“ Morav. I., 53, Hormayer „Archiv für Süddeutschl.“ II., 213).

Salacho je Pribinata spet z Ratbodom pomiril, in Pribina se je skoro tako prikupil Ludoviku, da mu je kralj stran dolnje Panonije, kraj rečice Sale v „legen“ dal, kjer je zidati začel mesto blatensko, po nemški: Mosaburch.

Zavoljo svoje udanosti do cerkve se je Pribina Ludoviku še bolj prikupil, in 12. oktobra 849 je nemški kralj to državico Pribinatu celo v oblast poklonil, razun nekterih zemljišč, ktere so bile lastnina solnograških škofov (Annal. Fuld. ad ann. 847. Boehmer „Regest. Carol. M.“ stran 77.)*) Kako daleč se je Pribinova kneževina proti zapadu razprostirala, ni mogoče natanko določiti, vendar ker se se Petov (Ptuj) imenuje last Pribinova (Pertz „Script. XI.“, str. 12., opazka 57), ter je gotovo vsa dolnja Panonija severno od Drave bila pod Pribinovim žezlom.

Ker je Ptuj za gotovo stal v Pribinovi deželi, je toraj brez dvombe Pribinova kneževina proti zapadu segala do korotanske (nekdaj norenske) meje**), ktera se je vlekla od virov Rabe in Labnice prek čez Muro. Maribor pod podnožjem Pohorja čez Cetinje pri Ločah memo: „koroškega kamna“ čez Celejo (glej Dümmler „über die östlichen Marken des fränk. Reiches“ v „Archiv für österr. Geschichtsquellen“ XIII. 83. str. 173).

Po smrti Pribinovi je vladal to kneževino njegov sin Kocel, kteri je sv. Metoda z velikim veseljem in veliko častjo sprejel in ga proti solnograškim škofom branil, da je mogel službo Božjo in cerkvene opravila v slovenskem jeziku obhajati. Da se je Metodovo apostoljsko delovanje tudi čez Pribino-Kocelove kneževine, toraj čez Ptuj, Maribor, čez mejo korotansko razširjevalo, tudi po srednjem Štajerju, kteri je v oni dōbi še imel slovenske prebivavce in po dolnjem Koroškem in zapadnem Kranjskem, pričajo nam besede solnograškega Anonyma, kteri piše: „Post hunc (Osaldum) interjecto aliquo tempore, supervenit quidam Slavus nomine Methodius, qui adinvenit sclavicas literas, et sclavice celebravit divinum officium, et vilescere fecit latinum, tandem fugatus a Karantanis partibus, intravit Moraviam, ibique quiescit.“ (De Conv. Car. str. 15).

Ker je ptujška cerkev bila blagoslovljena leta 846, cerkvica sv. Ožbalta pri Ptujii leta 857, svetega Benedikta v slovenskih Goricah leta 853, je tedaj že keršanska vera v okolice, ktere so pozneje pod Metodovo škofovsko oblast spadale, prvle po solnograških oznanovavcih prinešena bila, in sv. Metod je le, ko je v Kocelovi kneževini stoloval, po slovenski razlagal kršanski nauk, in slovensko liturgijo vpeljal. V Kocelovi državici pa je Metod posebno deloval od leta 870—877, tako, da tisočletnica njegovega delovanja po slovenskem Štajarji bi se po pravem imela obhajati leta 1870.

Leta 863 sta še le Metod in Ciril prišla v moravsko deželo; al ker je iztočna slovenska stran Štajarskega brez dvombe izvorno spadala k velikomoravskemu kraljestvu***), pozneje — in sicer v zadnjih letih Svatopluka —

*) Pribina („exulatus“, kakor Anonym salisburg. piše) je ostal kakor Mojmarov, tako tudi Ratislavov sovražnik, in je vlek s Karlmanom, ko se je Ratislav leta 865 nad Nemce vzdignil. To izneverenje je mogel s smrtjo plačati, ker Moravci — so ga ubili. Pribina je po prizadevanji solnograškega škofa Adelrama postal kristjan. Adelramov namestnik Lui pram je blagoslovil cerkve od Pribinata na Blatenskem postavljene. Pis.

**) Prek čez Dravo se Pribinova kneževina ni raztegnila; kako deleč pa proti severu in iztoku, ni še dognano. Pis.

***) Priča tega so patronimiške poznavovanja vesi, kakor: Radoslavci, Godemarci, Vitomarci, Bodislavci, Okoslavci, Vlastomirci, Volčkovci, Budešovci, Dragotinci po glavarjih kolena: Radoslavu, Godemaru, Vitomaru, Bodislavu, Okoslavu, Vlastomiru, Volčku, Budešu, Dragotinu. Ker te vesi so med Dravo in

*) Ratbod je bil karolinški (frankovski) mejni grof v gornji Panonii, kteri se je kralju Ludoviku izneveril in z moravskim Ratislavom potegnil ter celó Ludovikovega sina Karlmana s seboj na Ratislavovo stran dobil, zato je bil tudi po Ludoviku ob markeštvo djan. Na njegovo mesto sta prišla dva brata Vilelm in Engelsalk. Ludovikov sin Karlman na to gré, prežene dva brata in Ratboda nazaj pozove. Pozneje se Karlman z očetom spet pomiri in dobí Korotansko. Pis.